

הריסת בתים

"אסור למעצמה הכובשת להחריב נכסי מקרקעים... השייכים ליחיד... אלא אם כן היו פעולות צבאיות מחייבות לחלוטין את ההחרבה..."

אמנת גינבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה, סעיף 53

בדבר הכוונה להרוס את בתיהן ולאפשר להן להשמיע את טיעוניהן, והניח לצבא החליט מי יוכל להגיש השגה על הריסת ביתו ומי לא. במקרים המעטים שהגיעו להתדיינות בפני בג"ץ, אישרו השופטים את ההריסה.

הצבא עשה שימוש נרחב בחופש הפעולה שהעניק לו בית המשפט העליון. מרבית הבתים נהרסו באישון לילה, ללא התרעה מוקדמת, ללא צו וללא שניתנה למשפחה שהות להוציא את חפציה מן הבית.

למרות ההכשר שנתן בג"ץ להריסות הבתים, הוסיף המוקד להגיש השגות למפקד הצבאי ולעתור לבג"ץ בכל פעם שעלה חשש ממשי כי בית מסוים עומד בפני הריסה. ב-2004 נוסף נדבך נוסף למאבקו המשפטי של המוקד, כאשר הוגשה תביעה ראשונה לפיצויים בגין נזק לרכוש שנגרם בעת הריסת בתים.

ביוני 2002 החליט הקבינט הביטחוני על שורה של צעדי עונשין כנגד בני משפחותיהם של פלסטינים שביצעו, או תכננו, התקפות כנגד ישראלים, או שהם חשודים בכך. מטרתה המוצהרת של הפגיעה בבני המשפחות היתה הרתעת פלסטינים מהשתתפות בפעילות כזו. אחד הצעדים עליהם הכריז הקבינט היה הריסת בתי משפחותיהם. הריסת בתים למטרות עונשין אינה תופעה חדשה. ישראל השתמשה בצעד זה עד 1997 וחזרה להשתמש בו עוד באוקטובר 2001, אך החלטת הקבינט נתנה לצבא אור ירוק להרחבת הריסות העונשין - מספר הבתים שהרס הצבא עלה מ-22 בחצי השנה שקדמה להחלטה לממוצע של 126 בכל חצי שנה מאז קבלתה ועד סוף 2004.¹⁴⁸

עם קבלת החלטת הקבינט התגייס המוקד למאבק משפטי כנגד הריסת הבתים. בית המשפט הגבוה לצדק, שבעבר קבע מגבלות וכללים שהצרו במקצת את יכולתה של המדינה להשתמש בצעד זה, נתן לה הפעם יד חופשית. בג"ץ הפך על פיו את הכלל שקבע הוא עצמו, לפיו המדינה חייבת ליידע מראש את המשפחות

ב-4 באוגוסט 2002 הגיעו חיילים למתחם מגורים בכפר סילת

¹⁴⁸ על פי נתוני בצלם, www.btselem.org, כניסה אחרונה 2.6.05

לבית שנהרס. טרם הריסת המבנה ניתנה שהות לתושבי בית משפחת [ט'] להוציא חפצים מבתיהם... באם קיימת טענה, בדבר נזק אשר נגרם למבנים סמוכים, הרי שבאפשרותם לפנות בתביעה לפיצוי...¹⁴⁹.

באוגוסט 2004 הגיש המוקד תביעה לפיצויים הן בגין הנזק שנגרם למבנים הסמוכים והן בגין אובדן הרכוש בכל הבתים. בתביעה עמד המוקד על ערכו המוסף של רכוש המשפחה: "ערכו של הרכוש שנהרס... אינו מסתכם בערכו הכלכלי, במחיר השוק שלו. מדובר בכל אותם חפצים קטנים וגדולים שמקיפים את האדם ומעניקים לו תחושת שייכות וביטחון. מדובר בכל אותם חפצים קטנים וגדולים שמשתלבים עם התפתחות חייו של האדם, עם זכרונותיו, שמתקשרים לאירועים שחלפו ולאנשים שנפטרו. אין ערוך לערכם הרגשי והסנטימנטאלי של חפצים מעין אלו. אין ערוך לפגיעה שהופכת אדם לא רק חסר קורת גג אלא גם חסר בית ומופשט מכל אותם חפצים שהיו חלק אינטימי מעולמו".

בכתב ההגנה שהוגש במרץ 2005, טענה המדינה כי הריסת ביתה של מ"ט היתה פעולה מלחמתית. המדינה גם ביקשה לצרף את מ"ט כצד ג' לתביעה, בתואנה כי היא ידעה על כוונתו של בנה לבצע את ההתקפה וכי לא הודיעה על כך לכוחות הביטחון ולא מנעה מבנה לבצע את ההתקפה. הריסת הבית נעשתה כתוצאה מאותה התקפה ולכן מ"ט נושאת בחלק מן האחריות לכך שביתה נהרס. התביעה עדיין מתנהלת בבית משפט השלום בירושלים.

(תיק 33764, ת.א. (ירושלים) 9326/04)

כאמור, מוסיף המוקד לפעול גם במסגרת בג"ץ. במהלך 2004 הוגשו 12 עתירות כנגד הריסת בתים. רק שתיים מהן הגיעו להכרעת השופטים. באחת אישרו השופטים את

אלחורתייה ובו חמישה בתים השייכים לבני משפחת ט' ובית נוסף השייך לסי', שאינו קשור למשפחה. החיילים הורו לכל בני משפחת ט' הגרים במתחם לצאת מבתיהם, הודיעו להם כי בכוונתם לפוצץ את אחד הבתים והרחיקו אותם מן האזור. הם לא התירו לאיש מבני המשפחה לקחת חפצים מביתו. לאחר שהדיירים הורחקו פוצצו החיילים מבנה ובו שלוש דירות. באחת מהן התגוררה מ"ט, אלמנה, עם שלושה מבניה. שני בנים נוספים התגוררו בשתי הדירות האחרות. בן אחר של מ"ט ביצע פיגוע התאבדות בעפולה במרץ אותה שנה.

המבנה בו התגוררה מ"ט נהרס כליל, אך הפיצוץ גרם לנזקים כבדים גם לבתים האחרים במתחם. בתיים של שני בני משפחה נוספים ספגו נזקים כבדים מן ההדף. בית גיסתה של מ"ט, הצמוד לבית שנהרס, ניזוק כה קשה עד כי הפך מסוכן ולא היה מנוס מלהרוס את כולו. חלק מביתו של ס"ז הפך לבלתי ראוי למגורים עקב הנזק שגרם פיצוץ הבית השכן.

בנוסף לנזקים שנגרמו למבנים עצמם, גרם הפיצוץ נזק רב לרכוש. כל הרכוש שהיה בשלוש הדירות של מ"ט ובניה נקבר תחת ההריסות: מוצרי חשמל, מיטות, ארונות על תכולתם, שני מטבחים על כל הציוד שבהם, שתי מכוונות כביסה ועוד. רכוש רב שהיה בתוך הבתים שונתרו עומדים על תילם ניזוק אף הוא. מכוניתו של אחד מבני המשפחה נהרסה כליל. בחצרו של השכן הושחתו בשל הפיצוץ עצי פרי וסככה. הפיצוץ לא פסח גם על בעלי החיים שהיו במתחם. ציפורי נוי שהיו באחד הבתים שנהרסו וארנבות ויונים שהחזיק השכן בסככתו נהרגו.

בתגובה לפניית המוקד מסר הצבא כי "הריסת המבנה בוצעה באמצעות קצין הנדסה שהשתתף בפעילות, תוך מתן דגש לעובדה כי לא ייגרם נזק למבנים סמוכים וצמודים

ההריסה ובשנייה, באופן יוצא דופן, הורו למדינה להסתפק באטימת חדרו של האדם בניגוד הוחלט להרוס את הבית. במקרה נוסף הרס הצבא את הבית לאחר הגשת העתירה.

המדינה כי עקב השינוי במדיניות אין עוד כוונה להרוס את הבתים.

מידת יעילותה של מדיניות הריסת הבתים אינה מעלה או מורידה לגבי שאלת חוקיותה. הריסת הבתים אינה חוקית, בין היתר, משום שהיא מהווה ענישה קולקטיבית האסורה על פי הדין הבינלאומי¹⁵² ועומדת בניגוד מוחלט לעקרון המוסרי הברור הקובע כי "איש בחטאו יומת"¹⁵³.

הצבא, לעומת זאת, טוען כי הריסת בתים נחוצה לצורך הרתעה וכי ההרתעה היא צורך צבאי. אחד הטיעונים העיקריים בהם השתמש להצדקת המדיניות היה יעילותה. בכל פעם שנדרש להגן על החלטתו להרוס בית מסוים, שב הצבא והצהיר כי יש אינדיקציות לכך שהריסת הבתים אכן מרתיעה פלסטינים מלקחת חלק בתכנון וביצוע התקפות על ישראלים ומובילה אחרים להסגיר את קרוביהם העוסקים בכך. פרסום הצבא מפרברואר 2005 מצביע על כך שטענה זו, עליה נשענה המדיניות כולה, מעולם לא נבדקה כראוי. משנבדקה, גילה הצבא כי טעה בהערכתו וחזר בו מן המדיניות. עד שהתבררה הטעות הספיק הצבא להרוס 666 בתים.¹⁵⁴

ב-21 לאוקטובר 2004, בשעה 2:00 לפנות בוקר, קיבל עובד המוקד פנייה בהולה ממ"ד, תושב קלקיליה. חיילים הגיעו לביתו והודיעו כי הם עומדים להרוס אותו. הם לא הציגו בפני בני המשפחה צו הריסה והעניקו להם רק 15 דקות לאסוף את חפציהם ולצאת מן הבית. פרקליטה מטעם המוקד יצרה מיד קשר עם לשכת היועץ המשפטי לגדה המערבית ולאחר שאישר כי הצבא אכן מתכוון להרוס את הבית, הגישה עתירה לבג"ץ באמצעות הפקס. ב-2:45 לפנות בוקר התקשר עובד המוקד למ"ד על מנת לעדכנו בדבר הגשת העתירה. מ"ד מסר כי הבית כבר נהרס. (תיק 35693)

בדיעבד התברר, כי בעוד חיילים הורסים את ביתו של מ"ד, בוחר הצבא את כדאיותה של מדיניות הריסת הבתים. באמצע פברואר 2005 פרסם הצבא באופן רשמי כי כארבעה חודשים קודם לכן מינה הרמטכ"ל ועדה שתפקידה לבחון את מדיניות הריסת הבתים. בעקבות המלצותיה הוחלט לחדול מהריסת בתי פלסטינים החשודים במעורבות בהתקפות על ישראלים.¹⁵⁰ בפרסום, שהופיע באתר דובר צה"ל, לא הוזכרו הסיבות שהובילו את הוועדה להמליץ על השינוי במדיניות, אך בעיתונות פורסם כי הוועדה הגיעה למסקנה שהנוק שגורמת הריסת הבתים עולה על התועלת שבה. במקום להרתיע, מלבות הריסות הבתים את השנאה והאיבה.¹⁵¹ בעת פרסום הדברים הללו היו שמונה עתירות כנגד הריסת בתים שהגיש המוקד ב-2004 תלויות ועומדות בבית המשפט העליון. בכל העתירות הללו הודיעה

¹⁴⁹ מכתב מסרן פסו, עוזר היועמ"ש בשם היועמ"ש למוקד להגנת הפרט, 1.3.04.

¹⁵⁰ החלטת שר הביטחון והרמטכ"ל לשינוי מדיניות הריסת בתי מפגעים, אתר דובר צה"ל, www.idf.il, 17.2.05. כניסה אחרונה 1.6.05.

¹⁵¹ עמוס הראל, "יועדה שמינה הרמטכ"ל: להפסיק הריסת בתי מחבלים - גורמת יותר נזק מתועלת", **הארץ**, 17.2.05.

¹⁵² **אמנת ג'נבה (הרביעית) בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה**, 1949, סעיף 33; **אמנת האג בדבר הדינים והמנהגים של מלחמה ביבשה**, 1907, סעיף 50.

¹⁵³ ר' דעת מיעוט של השופט מישראל חשין בבג"ץ 2006/97, **ג'נימת נגד אלוף פיקוד מרכז - עוזי דיין**.

¹⁵⁴ זאת מאז שבה ישראל להרוס בתים באינתיפאדה הנוכחית ועד פרסום ההחלטה. על פי נתוני בצלם, www.btslem.org, כניסה אחרונה 2.6.05.